

Dödsbo och dödsbodelägare

-en rättslig analys

Victoria Bloch

Kandidatuppsats i handelsrätt

HARH13

VT20

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Innehållsförteckning

Förkortningar	9
1. Inledning	11
1.1 Bakgrund	11
1.2 Syfte och frågeställning.....	12
1.3 Avgränsningar	12
1.4 Metod och material	13
1.5 Disposition	13
2. Dödsboet.....	15
2.1 Inledning.....	15
2.1.1 En kort historisk tillbakablick.....	16
2.1.2 Dödsboets rättsfigur	18
2.1.3 Jämförelser med andra rättssubjekt	19
2.1.4 Dödsboets ändamål.....	20
3. Delägarskap i dödsbo	21
3.1 Delägarkretsen	21
3.1.1 Särskilt om legatarie	23
3.1.2 Bouppteckningens betydelse	23
3.2 Delägarrens rättigheter och skyldigheter.....	24
3.2.1 Förvaltning.....	25
3.2.2 Vem företräder dödsboet?.....	26
4. Förfogandet över andelen.....	28
4.1 Delägarrens tillgång i boet.....	28

4.1.1	Andelens omsättningsbarhet.....	29
4.1.2	Rättsverkningar av andelsöverlåtelse	30
4.1.3	Sakrättsliga verkningar av andelsöverlåtelse	31
5.	Några ytterligare reflektioner och kommentarer	34
5.1	Inledning.....	34
5.1.1	Dödsboet som rättssubjekt.....	35
5.1.2	Delägarskapets medförda rättigheter	37
5.1.3	Andelsrättens omsättningsbarhet.....	39
6.	Sammanfattning och slutsatser.....	42
	Käll- och litteraturförteckning	43
	Rättsfallsförteckning.....	45

Summary

This thesis addresses the share of estate and what rights and obligations, the share of the estate entails. Party to an estate are given a share corresponding to their inheritance share in the total assets, which the estate is consisting of. During the estate's administration, parties manage the estate before they inherit the estate. The administration characterizes the estate as a special legal entity because of the limited legal capacity of action that the administration entails, incident for a special purpose; liquidation.

The thesis describes the extent to which the individual party can dispose of the share. The Law Committee emphasized that the financial turnover of shares in the estate, should not be prohibited. Thus, the individual party are free to transfer their share rights, in whole or in part. In practice, it allows the party in order to realize the asset and receive the value of the share even before the succession.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar dödsbodelägarrens tillgång i oskiftad kvarlåtenskap samt vilka rättigheter respektive skyldigheter som delägarer i dödsbon medför. I egenskap av dödsbodelägarer, tilldelas var delägarer en andelsrätt motsvarande sin respektive lott, i en förmögenhetsmassa bestående av arvlåtarens efterlämnade egendom (den s.k. kvarlåtenskapen). Under utredningen av boet förvaltar delägarna gemensamt arvlåtarens efterlämnade egendom. Delägarnas gemensamma förvaltning under utredningen karakteriserar dödsboet som ett *särskilt rättssubjekt* på grund av det inskränkta handlingsutrymme som medföljer förvaltningens särskilda ändamål; nämligen likvidation.

Uppsatsen redogör för i vad mån den enskilde delägaren kan förfoga över sin andel. Lagberedningen framhöll att ekonomisk omsättning av andelar i dödsbon som förmögenhetsrättslig tillgångar, inte skulle omintetgöras. Det står därmed den enskilde delägarna fritt att överlåta sin andelsrätt, helt eller partiellt. I praktiken möjliggör det en realisation av tillgången för tillgodogörandet av andelens värde redan innan arvsskiftet.

Förkortningar

BL	Lag (1933:314) om boutredning och arvskifte
HBL	Lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
HD	Högsta domstolen
IL	Inkomstskattelag (1999:1229)
KonkL	Konkurslag (1987:672)
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avd. II
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd. I
Prop.	Regeringens proposition till riksdagen
SkbrL	Lag (1936:81) om skuldebrev
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
ÄB	Ärvdabalk (1958:637)

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Det för uppsatsen behandlade ämnet är ursprunget ur en reflektion om vilka möjligheter som förestår en dödsbodelägare att tillgodogöra sig sin andel som en autonom tillgång. Delägarans andelsrätt i ett dödsbo, uppkommer som en omedelbar konsekvens av dödsfall och utgör en förmögenhetsrättslig tillgång, i den oskiftade kvarlåtenskapen som föreligger under boets utredning.¹ Först invid skifte erhåller delägaren äganderätt till den egendom som motsvarar dennes andel.

Typexemplet för uppsatsen är ett dödsbo med större förmögenhet och många, inte sällan tvistigt inställda, delägare och intressenter som ger upphov till en oönskad tidsutdräkt. Möjligen kvarblir boet oskiftat under flera år på grund av en omfattande likvidationsprocedur. Det kan därför finnas behov för delägaren av att omedelbart kunna tillgodogöra sig andelens ekonomiska värde. Andelen torde också vara av intresse för utmätning av eventuella borgenärsanspråk, för delägarans privata skulder.

För att kunna analysera ett intresse för tillgången, är det betydande att först identifiera vad tillgången utgör och därtill huruvida tillgången är likvid redan innan skiftet. I denna kontext kan därefter frågan ställas i vad mån den enskilde delägaren eller tredje man kan realisera värdet av andelen.

¹NJA II 1933 s. 96.

1.2 Syfte och frågeställning

Uppsatsen syftar till att undersöka vilken rättslig status ett dödsbo har samt därtill vilka rättigheter respektive skyldigheter som andelsrätt i ett dödsbo är förbundet med. Om delägarrens tillgång i ett oskiftat dödsbo är likvid redan genom fånget, besvaras frågan huruvida dödsbodelägaren kan avhända sig (eller avhändas) andelen i dödsboet genom att den realiserar. Det intressanta för uppsatsens syfte, är naturligtvis att utröna hur snart efter arvfallet som en dödsbodelägare på något sätt kan realisera värdet av tillgången. Flera scenarion står tillbuds för möjligheten att överlåta andelen, köp, byte eller gåva. I denna kontext är en analys av förvärvarens sakrättsliga skydd gentemot överlåtarens borgenärer av särskilt intresse. Förutom singularfång kan man även tänka sig pantförskrivning eller avhändande genom utmätning eller konkurs.

Arbetet avser att besvara följande frågeställningar;

- I. Vilken rättslig status har ett dödsbo?
- II. Vilka rättigheter och skyldigheter har en dödsbodelägare?
- III. I vad mån kan dödsbodelägaren förfoga över sin andel?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen rör sig inom familjerättens förmögenhetsrättsliga område. Uppsatsen är avgränsad till att besvara frågeställningen ur ett affärsjuridiskt perspektiv, huvudsakligen kretsandes kring förmögenhetsrättens allmänna delar; sakrättsliga, obligationsrättsliga och med visst inslag av associationsrättsliga frågor. Eftersom andelen upphör att existera vid skiftet, ligger fokus på det oskiftade dödsboet. Arbetet syftar till att belysa delägarrens tillgång och vilka rättigheter respektive förpliktelser som andelen är förbunden med, medförandes att större delar av ärvdabalkens bestämmelser lämnas därhän.

Arbetet tar enbart sikte på civilrättsliga frågor och rättsverkningar, varvid eventuella skatterättsliga aspekter som följer, kommer inte närmare att undersökas.

1.4 Metod och material

Uppsatsen tillämpar den rättsdogmatiska metoden, medförande att materialet söks ur följande rättskällor; lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och doktrin.² Framställningen grundar sig på en övergripande återgivning av vad som får uppfattas som gällande rätt på familjerättens område med stöd av lagberedningens utredning från 1933, för att underbygga och bereda förutsättningarna för vad dödsboets rättsliga figur vilar. Stora delar av uppsatsen är grundat på nyss nämnda utredning eftersom det saknas nyare förarbeten som innefattar en djupare granskning av delägarskap i dödsbon. I denna kontext inkluderas en kort historisk återspeglning om dödsboet som rättssubjekt. För att sedermera övergå till att söka svar på förmögenhetsrättens områden, som erfordras för att besvara frågeställningen. Som ovan nämnt är uppsatsen huvudsakligen avgränsat till förmögenhetsrättens område. I övrigt utgörs underlaget till viss del av vägledning ur äldre rättspraxis. Eventuellt är det så att delar av de frågor på vilka uppsatsen ämnar svara, inte förekommer explicit i varken rättspraxis eller doktrin. Om så är fallet, kommer uppsatsen att fokusera på de fakta som finns, varpå analysen får vidgas till att även omfatta relevanta slutsatser beträffande sådana rättsfakta som utredning i övrigt inte förmått anträffa.

1.5 Disposition

Uppsatsen disponeras på så sätt att den inledande delen ägnas åt att förklara dödsboet utifrån den identifiering som nuvarande lagstiftningen återger. Fokus ligger på en redogörelse för ändamålet, likvidationsproceduren och de olika intressenternas inbördes relationer, (t.ex. delägare kontra legatarier etc.). Vidare följer en redogörelse för dödsboets rättsliga figur samt eventuella associationsrättsliga likheter i anslutning till det, med hänsyn till det faktum att dödsboet betraktas som en juridisk person. Frågan om i vilken mån delägaren kan förfoga över andelsrätten kommer att eventuellt vägledning att behöva sökas ur

²Kleineman, *Juridisk metodlära, se rättsdogmatisk metod* s. 21 ff.

andra associationsformer, som såväl med relevanta obligationsrättsliga eller sakrättsliga frågor i övrigt.

Huvuddelen kommer att omfatta utredningen kring fråga I och II, varmed fråga III blir sekundär i förhållande till vad utredningen kring fråga II frambringar. I den mån fråga II huvudsakligen kan besvaras jakande, avses utredningen utsträckas till att omfatta frågan om dödsboandelens exigibilitet. Därvid föreligger det även anledning att i förhållande till frågan om tillgångens likviditet, även att nyansera hur snart efter arvfallet tillgången kan tillgodogöras. Avslutningsvis följer sammanfattande reflektioner och i avslutande avsnitt besvaras frågeställningarna.

2. Dödsboet

2.1 Inledning

Vid arvlåtarens död upphör förbindelsen mellan arvlåtaren såsom rättssubjekt och den efterlämnade egendomen. Vid samma tidpunkt uppstår en särskild juridisk person - *dödsboet*. I den svensk rättsordning inträffar aldrig någon universalsuccession i den meningen att ett nytt rättssubjekt inträder i arvlåtarens samtliga förmögenhetsrättsliga förhållanden, i fråga om såväl rättigheter som förpliktelser. Dödsboet som rättssubjekt succederar inte i arvlåtarens egendom, utan först vid skiftet, inträffar rättsövergången, när arvlåtarens kvarlåtenskap, överförs till nya rättsinnehavare och fördelas mellan arvsberättigade efterlevande.³ Under den tid som förflyter mellan arvlåtarens dödsfall och skiftet, en tid när egendomen alltså inte är förbundet till ett enskilt rättssubjekt, är egendomen underkastad dödsboets förvaltning.⁴ Efterlevande arvingar och universella testamentstagare inträder som dödsbodelägare i den *rättsliga gemenskap* som dödsboet utgör och som föreligger under boets utredning.⁵

Den samverkansform som föreligger i ett dödsbo, är en särskilt konstruerad figur enligt ärvdabalkens bestämmelser vilken reglerar dödsbodelägarnas inbördes förhållande och förhållandet gentemot dödsboet. Ärvdabalkens bestämmelser kan härledas långt tillbaka i tiden och speglar i viss mån rättsutvecklingen genom historien. Genom en kort återblick i några utvalda delar, kan ett historiskt sammanhang knytas an till hur dödsboet framställs i nutida kontext.

³NJA II 1933 s. 96 och 114.

⁴NJA II 1933 s. 96.

⁵Walén och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 1 §*.

2.1.1 En kort historisk tillbakablick

Romerska rättsprinciper har varit grundläggande för rättsutvecklingen och haft inverkan på den senare germanska rättsordning som till viss del sammanflätades med de av den romerska rättens utvecklade principer. Enligt den romerska läran om arvet innebar *universalsuccession* att arvingar inträdde i den avlidnes samtliga rättsförhållanden som en totalitet, i såväl rättigheter som förpliktelser. Beträktningsättet medförde därigenom att arvingar svarade för arvlåtarens samtliga förpliktelser. Föreställningen beskriver hur arvlåtaren som rättssubjekt, ansågs *fortleva i arvingarna*⁶. För det fall arvlåtaren efterlämnade flera arvingar, förelåg en gemenskap arvingarna emellan, som dock ”*inte grundar sig på avtal, utan som uppstår oberoende av arvingarnas vilja, så som en påtvingad övergångsform.*”⁷ Arvet fördelades enligt fasta kvotdelar som motsvarade respektive arvinges andel i kvarlåtenskapen. Kvarlåtenskapen utgjorde inte en egen förmögenhetsmassa, utan arvingar gavs full dispositionsrätt att fritt förfoga över sin andel i kvarlåtenskapen.⁸ Detta medförde att arvingens borgenärer omedelbart kunde utmäta det belopp som skulden motsvarade. Arvlåtarens skulder fördelades också enligt den kvot som arvingens andel svarade för.

I den äldre germanska rättstraditionen skiljer sig åskådningen ifrån den romerska rätten. Arvinges rätt till arv inträdde omedelbart vid arvlåtarens död, oberoende av dennes vilja och utan på grund av lag. Den avlidnes kvarlåtenskap utgjorde en egen förmögenhetsmassa, och rätten till arv förblev principiell i förhållande till den, i väntan på betalning av arvlåtarens skulder.⁹ Ansvar för kvarlåtenskapen, avvek i detta avseende väsentligt ifrån den romerska rättens lära. Eventuellt fordringsanspråk kvarstod ifrån arvlåtarens borgenärer, men kunde inte riktas gentemot arvingarna, utan borgenärerna kunde endast få täckning för sina fordringsanspråk ur kvarlåtenskapen.¹⁰

⁶NJA II 1933 s. 51.

⁷NJA II 1933 s. 53.

⁸NJA II 1933 s. 53, Det kan nämnas att endast de närmsta arvingarna fick *full dispositionsrätt* över sin andel.

⁹NJA II 1933 s. 54.

¹⁰NJA II 1933 s. 54.

Arvet fördelades efter den nettobehållning som återstod. Om arvingarna åsidosatte borgenärens intressen, kunde ett personligt betalningsansvariga inträda för arvlåtarens skulder.¹¹ Till skillnad ifrån den i romerska läran om universalsuccession, som innebar att arvingen inträder i arvlåtarens rättsställning såsom en given enhet, är den i vårt land germanska rättsåskådningen dominerande, när det istället är tillgångarna som är föremål för succession.¹²

Den germanska uppfattningen avspeglas i 1734 års lag. Enligt 10 kap. 1 § ÄB föreskrivs följande; ”Dör man och är gäld i boet; då skall den av oskifto gäldas, och arvingarna skiften det åter är. Ingen have våld skifta något arv, eller testamente taga, förr än gäld gulden är. Räcker egendomen ej till gäldens betalning; vare arvinge fri för det, som brister, då han ej något av det arv njutit.” Vilket innebar att den avlidnes borgenärer endast kunde rikta sina fordringsanspråk mot vad kvarlåtenskapen svarade. Först efter betalning till arvlåtarens borgenärer, tilldelades arvingar och testamentstagare, arv utifrån den nettobehållning som kvarstod. Ansvar utöver vad tillgångarna i kvarlåtenskapen svarade för, inträdde endast om borgenärens intressen åsidosattes.

Under 1900-talet början startade ett omfattande revisionsarbete, emedan arvsregleringen synnerligen var i behov av förnyelse, varpå lagberedning år 1918 gavs i uppdrag att sammanfoga sammanhängande författningar på området. Beredningens utredning inkluderade bl.a. i utredningen om boutredning och arvskifte som resulterade i boutredningslagen (1933:314–328), vars bestämmelser sedermera inkluderades i nuvarande ärvdabalk. Utredningen innefattade en grundligare granskning av dödsboets rättsliga figur och delägarnas ställning i förvaltningen under boutredningen. Denna utredning kommer att noggrannare undersökas i följande avsnitt.

¹¹NJA II 1933 s. 54.

¹²NJA II 1933 s. 72.

2.1.2 Dödsboets rättsfigur

Vid tidpunkten för lagberedningens utredning framhölls uppfattningen att dödsboet rättsliga figur dessförinnan, varit oklar. Gängse uppfattning var att dödsboet visserligen utgjorde en samfällighet som förvaltande av en självständig förmögenhetsmassa och som enskild delägare inte kan förfoga över men som däremot inte betraktades som ett självständigt rättssubjekt.¹³ Eftersom rättshandlingar som dödsbodelägare företog för dödsboet, inte var bindande för boet utan för delägaren personligen. Dödsboet ansåg inte ha det mått av självständighet som krävs för egen rättspersonlighet.¹⁴ Gemenskapen betraktades istället som en samfällighet utan rättspersonlighet. Det fanns emellertid anhängare av motsatt uppfattning. Karlgren påvisar dödsboet som självständig juridisk person, i sin avhandling ifrån 1929.¹⁵ Efter boutredningslagens tillkomst stod det dock klart att dödsboet är ett självständigt rättssubjekt och en egen juridisk person, med beaktande av lagberedningens uttalande; ”*dödsboets juridiska natur; detta betraktas såsom ett särskilt rättssubjekt, som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter*”¹⁶ Dödsboet utgör därmed ett eget rättssubjekt – som kan berättigas respektive förpliktigas. Dödsboet betraktas som en rättslig gemenskap inom vilket en självständig förmögenhetsmassa föreligger, skild ifrån arvsberättigade efterlevande. Dödsboet som juridisk person, är återkommande fastslaget i lag¹⁷ och utgör i svensk rätt en alldeles särskild rättslig figur, i och med dess särskilda förvaltningsform som ärvdabalken statuerar.

¹³NJA II 1933 s. 132.

¹⁴NJA II 1933 s. 133.

¹⁵Karlgrén, *Studier över privaträttens juridiska personer och samfälligheter utan rättspersonlighet*, s. 284. Se även SvJT 1956 s. 609; ”*I sak hade nämligen med dödsbogemenskap, såsom utförligt påvisats i mitt a. a. s. 284 ff., redan före boutredningslagen förbundits de grundläggande för en juridisk person karakteristiska rättsverkningarna, framför allt företräde till betalning ur boet för den avlidnes borgenärer framför dödsbodelägarnas enskilda borgenärer, även om av vissa skäl, som icke kunna utvecklas här, juridisk-personsterminologin icke i detta fall brukade utnyttjas.*”

¹⁶Jfr NJA II 1933 s. 115.

¹⁷Se 18 kap ÄB och 2 kap 3 § IL.

2.1.3 Jämförelser med andra rättssubjekt

Fastän dödsboet är erkänt som juridisk person och tillskrivits egen rättskapacitet, är det i civilrättslig mening, inte fråga om att dödsboet är association.¹⁸ Det finns inte någon lagstadgad definition av begreppet, men enligt den rättsvetenskapliga doktrinen, uppställs vissa rekvisit som ska ligga för handen för att ett bolag ska anses föreligga. Det krävs att samverkan är ett frivilligt rättsförhållande mellan två eller fler delägare som är grundat på avtal.¹⁹ Det ska vidare föreligga ett för delägarna gemensamt ändamål som delägarna ska var förpliktade att samverka för. Den samverkan som föreligger i ett dödsbo kan visserligen uppfattas som att delägarna har ett gemensamt ändamål, som synnerligen är av ekonomisk karaktär, men för att återknyta till vad den germanska rätten uppfattade, är dödsboet inte sprunget ur ett frivilligt avtalsförhållande mellan delägarna, utan som - *en påtvingad övergångsform*. En gemenskap som endast grundar sig på arvsrätt är således ingen association.

Delägarna kan visserligen avtala om uppskov med skiftet och gemenskapen kan fortsätta enligt 24 kap ÄB om sammanlevnad i oskiftat bo. Civilrättsligt medför det inte heller då att ett bolag bildas, eftersom 24 kap ÄB konstruerar rättsförhållandet och är en fortsättning av den normala dödsboförvaltningen.²⁰ Förmögenhetsgemenskap som sammanlevnad i oskiftat dödsbo är därmed utesluten. Om delägarna däremot tar in en utomstående person i gemenskapen, resulterar det i att ett bolag bildas.²¹ Vidare om boet tillförs ny egendom som inte tillhör boet, som ska disponeras tillsammans av delägarna och förvaltas gemensamt med boets egendom, skulle det kunna bli fråga om ett bolagsförhållande.²² Eftersom gränsen för när ett enkelt bolag uppstår är förhållandevis låg,²³ skulle ett enkelt bolag kunna föreligga mellan delägare och utomstående, eller mellan dödsboet och utomstående.

¹⁸Dotevall, *Samarbete i bolag*, s. 22.

¹⁹Nial och Hemström, *Om handelsbolag och enkla bolag* s. 42, Dotevall, *Samarbete i bolag*, s. 22.

²⁰Prop 1979/80:143 s. 59 och 108–109, Nial och Hemström, *Om handelsbolag och enkla bolag* s. 42.

²¹Dotevall, *Samarbete i bolag*, s. 22.

²²Nial och Hemström, *Om handelsbolag och enkla bolag* s. 42.

²³Jfr NJA 1939 s. 434.

2.1.4 Dödsboets ändamål

Den särskilda förvaltningsform som den svenska rättsordningen givit dödsboet, är inordnat dödsboets enda syfte, nämligen likvidation.²⁴ Förvaltningen av boets förmögenhetsmassa är enligt den reglering som återfinns i ÄB, underkastad en särskild gemensam förvaltning av delägarna och är av naturliga skäl och begränsad till boets ändamål. Förvaltningen definierar dödsboet som en tillfällig verksamhet vars syfte är att förvalta och utreda den avlidnes tillgångar respektive skulder, för att erhålla den nettobehållningen som ska fördelas i enlighet med 2 - 3 kap ÄB eller testamentariskt förordnande.²⁵ Dess existens varar så länge tillgångarna inte är skiftade.²⁶ Förvaltningens ändamål karaktäriseras också av de rättigheter och förpliktelser som denna rättsliga gemenskapen förvärvar.²⁷

Delägarna ombesörjer gemensamt förvaltningen enligt huvudregeln i 18 kap 1 § ÄB. Arvlåtaren kan emellertid under sin livstid, genom förordnande bemyndiga någon annan att förvalta boet genom att utse en eller flera testamentsexekutorer, som i delägarnas ställe, företar alla åtgärder som förvaltningen erfordrar.²⁸ Delägarna kan även ge förvaltningsuppdraget till en delägare eller utomstående genom fullmakt, alternativt avträda boets till förvaltning av boutredningsman som behandlas 19 kap ÄB.

²⁴NJA II 1933 s. 96.

²⁵NJA II 1933 s. 110 och 112.

²⁶NJA II 1933 s. 110.

²⁷Jfr 18 kap 3 § ÄB.

²⁸Se 19 kap ÄB och NJA II 1933 s. 95

3. Delägarskap i dödsbo

3.1 Delägarkretsen

Den som efterlever arvlåtaren och på grund av sin ställning blir enligt 18 kap 1 § ÄB, delägare i boet efter arvlåtaren. Delägarskap innebär ett förtroende och berättigande att delta i boets förvaltning som ska tillvarata samtliga rättsägares intressen i arvlåtarens efterlämnade egendom. Ursprungligen har släktbanden varit avgörande för vem som blir arvsberättigad delägare, enligt den legala arvsordningen.²⁹ Den som har rätt till arv på grund av släktskap (arvingar) gives omedelbart rätt till arv, vilket medför delägarskap genom andelsrätt i dödsboet.³⁰ Intill släktskap har efterlevande make eller sambo givits arvsrätt, som primärt grundar sig i ett intresse av den gemensamma egendomen (giftorätts gods eller samboegendom). Delägarskapet upphör så snart bodelning har skett, alternativt för sambo, då det står klart att bodelning inte begärs.³¹ Dock sker bodelning i praktiken ofta i samband med skiftet, något som inte medför någon större betydelse för delägarkretsens omslutning. Om bodelning redan skett under arvlåtarens livstid, inträder efterlevande maka inte som delägare.

Den föreskrivna legala ordningen kan emellertid frångås om den avlidne träffat särskilt förordnande, ett testamente. Testamentet utgör en ensidig benefik rättshandling, som ger arvlåtaren frihet att själv bestämma hur dennes egendom ska skiftas. Såvida den avlidne inte uttryckt en särskild vilja, är utgångspunkten att släktbanden får vara avgörande och kvarlåtenskapen fördelas i enlighet med den legala arvsordningen.

²⁹Fördelning av arv sker efter *parentelprincipen* vilket innebär att arvingar delas in i olika arvsklasser (parentel), som givits olika förutsättningar till arv enligt viss turordning. Fördelning av arv enligt arvsordningen sker i enlighet med principen *successio ordinum*.

³⁰Jfr 18 kap 1 § ÄB.

³¹Jfr 18 kap 1 § 2 st ÄB.

Testamentarisk förordning har företräde framför legal arvsrätt, men det finns vissa särskilda bestämmelser i 3 kap ÄB som inskränker testatorns testamentsfrihet men som här inte närmare kommer att beröras. Testamente bereder antingen rätt till kvarlåtenskapen i dess helhet, till viss andel däri, eller till viss särskild egendom, rättighet eller belopp.³²

Universell testamentstagare dvs. den som har tillerkänts kvarlåtenskap i dess helhet eller till viss kvotdel, erhåller likvärdig arvsrätt enligt den legala ordningen och inträder helt eller delvis jämte arvinge.³³ Det innebär att universell testamentstagare, i likhet med arvingar, inträder som förvaltningsberättigade dödsbodelägare och erhåller samma rättigheter som förpliktelser i förhållande till boet.³⁴ Det finns emellertid en olikhet. Arvsrätt följer omedelbart av lag medan universell testamentstagare måste åberopa sin rätt i enlighet med testamentet. Den som hävdar sin rätt på grund av testamente, måste kunna stödja sin rätt på testamentet.³⁵

Den arvinge som har uteslutits från arvsrätt på grund av testamente, blir av naturliga skäl inte delägare och har ingen rätt att delta i förvaltningen. Om testamentets giltighet står oklart, blir universell testamentstagare i enlighet med testamentet och arvinge som skulle tagit arv om testamentet inte funnits, tillsvidare dödsbodelägare fram till testamentets giltighet är prövat.³⁶ Det kan dock tilläggas att arvingen i det fallet måste ha fog för klander, för att tillsvidare betraktas som delägare.

³²Walin och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 1 §*.

³³Jfr 18 kap. 1 § ÄB, Walin och Lind, *kommentar ärvdabalken 18 kap 1 §*.

³⁴Lind och Walin, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 1 §*. Se även NJA II 1933 s. 97; Lagberedningen konstaterade att *universell testamentstagare* har intresse i dödsboets förvaltning på grund av arvsrätt och som sedermera kom att erkännas så som förvaltningsberättigad dödsbodelägare jämte arvingar invid boutredningslagens tillkomst.

³⁵Jfr NJA II 1933 s. 107.

³⁶Jfr 18 kap. 1 § 4 st. ÄB, NJA II 1933 s. 107 och NJA 1971 s. 109.

3.1.1 Särskilt om legatarie

Arvlåtare kan likaså låta testamentstagaren få ett visst penningbelopp (penninglegat) ur kvarlåtenskapen eller förordna ett visst objekt med äganderätt (saklegat).³⁷ Testamentstagare som blivit förordna rätt till särskilt legat (penningbelopp eller visst objekt), betecknas legatarie och gives företräde ur kvarlåtenskapen, framför arvingar och universella testamentstagares rätt. Testamentstagare förordnad med legat, blir däremot inte delägare i boet³⁸ vilket varken medför rättighet eller förpliktelse för legatarie att delta i boets förvaltning. Om det står oklart huruvida testamentet ska bedömas som universellt eller singulart, ska testamentstagaren tillsvidare betraktas som delägare.³⁹

Legatarie förvärvar saklegat med äganderätt i och med arvlåtarens död⁴⁰ och innehar därmed ett förmögenhetsrättsligt fordringsanspråk gentemot dödsboet, att utfå den egendom som denne fått förordnad. Först vid verkställt legat, inträder legatarie som nytt förvärvade rättssubjekt till egendomen. Legatarie torde i övrigt inte ha något särskilt intresse i förvaltningen.

Saklegat har som utgångspunkt företräde framför penninglegat vilket medför att legataire har rätt att utfå den egendom som har tilldelats densamme framför arvingar, universella testamentstagare och penninglegat. Dock kan legatets rättsliga ställning rubbas, om arvlåtaren efterlämnar skulder och det inte medför tillräcklig nettobehållning efter skuldernas betalning.⁴¹

3.1.2 Bouppteckningens betydelse

Enligt 20 kap 1 § ÄB stadgas att bouppteckning ska förrättas senast tre månader efter arvlåtarens dödsfall. Ansvaret åligger dödsbodelägarna som har arvlåtarens efterlämnade egendom i sin vård, (alternativt boutredningsman eller testamentsexekutor).⁴² Att bouppteckningen tjänar som legitimationshandling

³⁷Jfr 11 kap 10 § ÄB.

³⁸NJA II 1933 s. 166 och Wallin och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 1 §*.

³⁹NJA II 1933 s. 101.

⁴⁰NJA II 1933 s. 96.

⁴¹Jfr SvJT 2012 s. 437.

⁴²Jfr 20 kap 2 § ÄB.

utläses ur 18 kap 4 § ÄB. Bouppteckningsplikten omfattar dessutom skyldighet att vid behov göra tillägg eller rättelser efter bouppteckningen registrerats. Enligt 20 kap 10 § ÄB följer att en tilläggsbouppteckning då ska förrättas inom en månad.

Den som enligt bouppteckningen är delägare i boet, anses vara behörig att företräda boet. Tredje man ska kunna utgå ifrån att delägarna i bouppteckningen är korrekt upptagna och har inte skyldighet att undersöka riktigheten i annat fall än om det finns anledning till det. I paragrafen stadgas att en rättshandling som delägare enligt bouppteckningen vidtar, binder dödsboet om tredje man var i god tro vilket innebär att avtal kan vara bindande fastän samtliga delägare inte har samtyckt till rättshandlingen, vilket innebär ett avsteg ifrån vad som stadgas i 18 kap 1 § ÄB.

3.2 Delägarens rättigheter och skyldigheter

De befogenheter som förmögenhetsrättsliga rättigheter medför kan uppdelas i (I) utövning; som tar sikte på det materiella innehållet i rättigheterna, (II) de förpliktelser som befogenheten utgör, samt (III) det rättsliga disponerandet över rättigheten.⁴³ Nedan följer en utredning om hur delägaren utövar sina rättigheter och vilka förpliktelser det medför. Kapitel fyra kommer att närmare beröra delägarens möjlighet att förfoga över andelen.

Dödsbodelägare har först och främst rätt till att utfå det ekonomiska värdet som följer av andelsrätten. Därutöver medför delägarskap förvaltningsrätt av den underliggande egendomen som igår i boet och rätt att företräda boet gentemot tredje man.⁴⁴ Det görs därvid ingen skillnad mellan arvingar och universella testamentstagare. Legatarier som till skillnad från delägarna inte innehar en andelsrätt i förmögenheten, har således inte rätt att delta i förvaltningen och kan inte heller företräda boet. Legat innebär endast en fordringsrätt på en visst bestämd egendom, och ett fordringsförhållande mellan legatarien och dödsboet. Utövningen innefattar att legatarie kan göra gällande ett anspråk mot dödsboet på den bestämda egendom (visst objekt eller belopp) som denne enligt förordnandet fått tilldelat.⁴⁵

⁴³Jfr Hessler, *Allmän sakrätt* s. 20.

⁴⁴NJA II 1933 s. 566.

⁴⁵Jfr Walin och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap. 1 §*. Se även Hessler, *Allmän sakrätt* s. 55.

3.2.1 Förvaltning

Att vara förvaltningsberättigad delägare, innebär att delägarna har rätt att delta i boets förvaltning. Det åvilar delägarna som en rättslig plikt att vårda boets egendom, om delägare under förvaltningen åsidosätter rättsägares intressen i boet, kan det medföra skadeståndsskyldighet, att ersätta eventuell uppkommen skada.⁴⁶

Enligt huvudregeln i 18 kap 1 § ÄB utövas förvaltningen gemensamt av delägarna, vilket medför att samtliga åtgärder som vidtas för boets räkning, kräver enhällighet delägarna emellan.⁴⁷ Delägare som har företagit en förvaltningsåtgärd kan inhämta samtycke från övriga delägare i efterhand. Ensam delägare får emellertid vidta nödvändiga åtgärder som inte tål uppskov, utan övriga delägare samtycke.⁴⁸ Delägarens befogenhet att företa förvaltningsåtgärder är begränsat till att rymmas inom dödsboets syfte, dvs. likvidation av kvarlåtenskapen.⁴⁹ Delägare kan utöva sin befogenhet personligen eller genom att bemyndiga utomstående person som i delägarens ställe vidtar förvaltningsåtgärderna.

Värdet av arvlåtarens egendom ska bevaras i största möjlig mån vilket medför att förvaltningen ska verka för en konserverande effekt inbegripandes vissa nödvändiga åtgärder.⁵⁰ Förvaltningsåtgärderna inkluderar bl.a. att utreda tillgångar och skulder, avyttring av egendom för betalning av skulder, upprättning av bouppteckning m.m. Betalningsansvaret för delägarna är begränsat till omfattningen av kvarlåtenskapen och delägarna är inte förpliktiga med ett personligt betalningsansvar för arvlåtarens skulder. Om skulderna överstiger tillgångarna i boet, kan boet försätts i konkurs.⁵¹ Förvaltningen ska tillgodose samtliga rättsägares intressen. Först och främst ska arvlåtarens borgenärer samt uppkomna betalningsförbindelser under boets utredning ges täckning för. Nyttillkomna skulder, (nödvändiga för begravning, uppteckning, vård eller förvaltning), kommer att konkurrera med arvlåtarens borgenärers anspråk.⁵² Därefter kan eventuellt saklegat eller penninglegat verkställas. Förvaltning av

⁴⁶Wallin och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 2 §*.

⁴⁷Jfr 18 kap. 1 §, Wallin och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 1 §*.

⁴⁸Jfr 18 kap 1 § 1 st 3 men ÄB.

⁴⁹Jfr 18 kap 3 § ÄB och NJA II 1933 s. 125.

⁵⁰NJA II 1933 s. 110 och 113.

⁵¹Jfr 1 kap. 2 § och 2 kap. 3 § 2 st. KonkL, NJA II 1933 s. 96.

⁵²Walén och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 1 §*.

delägarnas försorg kan vid behov ersättas av alternativa förvaltningsformer, antingen genom att låta utomstående förvalta boet genom fullmakt, eller förordnad boutredningsman (testamentsexekutor om sådan förordnande finnes) enligt 19 kap ÄB. Såväl dödsbodelägarna som andra med intressenter i boet kan begära att förvaltningen av boet överlämnas till boutredningsman. Om så sker tilldelas boutredningsmannen ensam förvaltningen och företräder boet i förhållande till tredje man, men befogenheterna styrs precis som för delägarna, av förvaltningens syfte. Det finns ingen skyldighet att i detta fall inhämta vare sig samtycke eller direktiv om förvaltningsåtgärder från delägarna.⁵³ Uppdraget kan dock återkallas av delägarna.

I avsaknad av bestämmelser som kräver boets skifte, kan samförvaltningen fortsätta i oskiftat bo. Enligt 24 kap ÄB stadgas att delägarna kan avtala om uppskov avseende arvskiftet.

3.2.2 Vem företräder dödsboet?

Genom delägarnas företagna rättshandlingar kan dödsboet berättigas eller förpliktigas gentemot tredje man. Delägare har rätt att väcka talan eller före talan i mål som rör boet.⁵⁴ En enskild delägare kan väcka talan i eget namn för boets räkning när övriga delägare är motpart.⁵⁵ Boet anses vara behörigen företrätt av delägarna som är upptagna i bouppteckningen.⁵⁶ Det sagda kräver inte att bouppteckningen är registrerad. Utan under den tid fram till att bouppteckningen upprättas, är den som ingår rättshandlingar med boet, hänvisad till att på annat sätt få upplysningar om vilka som är delägare.⁵⁷ Vidare är bouppteckningen i detta sammanhang av betydelse. Om delägare enligt bouppteckningen vidtar en rättshandling gentemot tredje man i god tro, blir boet bundet även om delägarkretsen har förändrats.⁵⁸ Detta förestår som ett skydd för tredje man som ska kunna utgå ifrån att bouppteckningen återspeglar delägarförhållandet, eftersom det

⁵³NJA II 1933 s. 65.

⁵⁴Jfr 18 kap § 1 st 2 men och 1 b § ÄB.

⁵⁵Se NJA 2009 s. 143.

⁵⁶Walén och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 4 §*.

⁵⁷Walén och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 4 §*.

⁵⁸Jfr 18 kap. 4 § ÄB.

kan vara svårt att med säkerhet veta att boet verkligen är behörigen företrätt. Det gäller dock inte om tredje man ägde kännedom om eller bort äga kännedom om att någon annan är delägare.

Vilka rättshandlingar som delägare kan vidta för boets räkning och som medför bindande verkan för boet, är emellertid underkastad vissa särskilt uppställda regler i 18 kap 3 § ÄB. Fastän dödsboet är ett självständigt rättssubjekt, har delägarna enligt förenämnda paragraf, ett begränsat handlingsutrymme. När delägarna vidtar rättshandlingar, verkar dessa endast för den rättsliga gemenskap som dödsboet utgör. Behörigheten för vilka rättshandlingar delägarna kan företa, är beroende av dödsboets ändamål.⁵⁹ Delägarna kan således endast binda dödsboet i sådana rättshandlingar som inrymmer inom åtgärder för utredning och följande avveckling av boet. Eftersom förvaltningen inte syftar till en varaktig verksamhet, finns inte anledning att företa andra rättshandlingar än vad utredningen kräver. Möjligheten att företa rättshandlingarna som inryms i ett normalt led i boets avveckling är således bindande för boet. Om delägarna ingår rättshandlingar, som inte inryms i ändamålet, verkar de endast bindande för boet, om tredje man var i god tro dvs. varken insåg eller bort inse befogenhetsöverskridningen.⁶⁰ Rättshandlingar som faller utanför ändamålet blir således bindande för boet om tredje man varken insåg eller bort inse att rättshandlingen låg utanför boets uppteckning, vård eller förvaltning. I det fallet skulle tredje man kunna vända sig mot den delägare som överskridit sin befogenhet.

Delägarna kan vidare lämna i uppdrag till annan delägare eller utomstående, att företräda dödsboet gentemot tredje man. Fullmakten kan när som helst återkallas och detsamma gäller vid avtal om sammanlevnad i oskiftat bo förutsatt att avtalets innehåll inte begränsar det.

⁵⁹Jfr Walin och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 3 §*.

⁶⁰Jfr 18 kap. 3 § ÄB.

4. Förfogandet över andelen

4.1 Delägarens tillgång i boet

Andelsrätter som medför förmögenhetsrättsliga rättigheter, betraktas som lös egendom.⁶¹ Andelen utgör en förmögenhetsrättslig tillgång som innehavaren är berättigad att tillgodogöra sig, så även för delägare av andel i dödsbo. Vad gäller förfogande över andelsrätt i dödsbo, finns vissa liknelser dels vid samägande av andel i förmögenhetsmassa enligt samäganderättslagen, dels vid andelsrätter i andra juridiska personer (andel i handelsbolag och ekonomisk förening torde ligga närmast till hands).⁶²

Andelsrätten representerar ett visst förmögenhetsvärde i de tillgångar som utgör dödsboets förmögenhetsmassa (kvarlåtenskapen).⁶³ Andelen medför inte en andel i ett visst förmögenhetsobjekt i dödsboet och inte heller motsvarande andel i varje enskilt förmögenhetsobjekt som ingår i boet.⁶⁴ Istället är andelen att betrakta som en ideell andel. Värdet bestäms till den nettobehållning som kvarstår efter betalning av den avlidnes skulder och kostnader för förvaltningsåtgärder under likvidationsproceduren. Det innebär att andelen har ett växlande värde som bestämts invid skiftet, när andelen övergår i äganderätt till den egendom eller andel i egendom som tillskiftats den enskilde dödsbodelägaren. Fram till dess föreligger inget annat än en andelsrätt i den oskiftade kvarlåtenskapen.

⁶¹Inkluderat bl.a. samäganderätt, delägarskap i handelsbolag, medlemskap i föreningar, se Hästad, *Sakrätt* s. 42.

⁶²Jfr 1 och 2 §§ samäganderättslagen, 1 kap. 4 § och 2 kap. 20 § HBL, se även Hästad, *Sakrätt*, s. 54 om samäganderätt och annan egendomsgemenskap.

⁶³Karlgren, Sakkunnigutlåtande ang. professuren i civilrätt med internationell privaträtt vid Uppsala universitet, uttalande om *konkreta tillgångar*, SvJT 1939 s. 826. .. "att delägarna genast vid dödsfallet erhålla andel i den samfällighet som dödsboet, den juridiska personen, utgör, däremot icke några konkreta tillgångar eller andelar i sådana, samt att förty den omständigheten att en delägare vid skiftet erhåller mera än som matematiskt motsvarar arvslotten (enligt överenskommelse vid skiftet eller kanske till följd av att en annan delägare avstått från arvsrätt) icke innebär förvärv av egendom från den eller de övriga delägarna personligen utan endast en konkretisering, en 'utläggning' i konkreta tillgångar, av den redan vid dödsfallet förvärvade andelen".

⁶⁴Walin och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap. 1 §*.

4.1.1 Andelens omsättningsbarhet

En andel i ett dödsbo utgör en förmögenhetsrättslig tillgång och kan precis som andra andelsrätter, bli föremål för ekonomisk omsättning, något som bekräftas i förarbeten, rättspraxis och doktrin.⁶⁵ Lagberedningen framhåller i förarbetena att andelens ekonomiska värde inte bör undantas från dödsbodeläggarens möjlighet att ekonomisk tillgodogör sig dess värde.⁶⁶ En andelsrätt i ett dödsbo kan övergå till annan genom överlåtelse eller arvavstående (eller deläggarens död). Det saknas emellertid uttryckliga bestämmelser om överlåtelse av andelsrätter i dödsbon. Med hänsyn till att ansågs vara en tämligen sällsynt företeelse, med såväl frivilliga som exekutiva överlåtelser av andelar i dödsbon, var lagberedningens bedömning att särskilda lagbestämmelser inte var nödvändigt för överlåtelsernas verkningar i privaträttsligt hänseende. Eventuella spörsmål skulle istället lösas med hjälp av allmänna rättsgrundsatser. Det görs härvidlag inte någon skillnad mellan överlåtelser av andelsrätter som deläggaren förvärvar på grund av arvsrätt eller testamente.⁶⁷

Varje deläggare kan ensam förfoga över sin andel med rättslig verkan, det krävs varken samtycke eller medverkan ifrån övriga deläggare.⁶⁸ Överlåtelse kan ske till såväl övriga dödsbodeläggare eller till utomstående. Överlåtelse av oneröst slag kan ske genom exempelvis avyttring mot vederlag, byte eller pantsättning. Andelen även kan utmätas och bli föremål för exekutiv försäljning för fordringsanspråk som deläggarens borgenärer innehar. Beträffande rättshandlingar av benefik karaktär kan nämnas överlåtelse genom deläggarens död, vilket innebär att andelen övergår till den avlidnes dödsbo. Avstående från arv betraktas civilrättsligt som en gåva och innebär att andelen förvärvas av övriga deläggare.⁶⁹ Annorlunda är det avseende avstående från testamentslott. I NJA 1971 s. 587 uttalade HD att sådant avstående inte betraktas som en gåva om testamentstagaren inte har tillträtt lotten, först vid tillträdet kan lotten utgöra en förmögenhetsrättslig tillgång hos testamentstagaren.

⁶⁵NJA II 1933 s. 96 och 119. Se vidare NJA 1914 s. 73, NJA 1972 s. 512, Lind och Walin, *kommentar till ärvdabalken del II 18–25 om boudredning och arvsförfogande*, 18 kap. 1 § ÄB.

⁶⁶NJA II 1933 s. 565.

⁶⁷NJA 1933 s. 565. Lagberedningen uttalar inte specifikt att någon skillnad av överlåtelsernas rättsliga verkan mellan överlåtelse av andel förvärd genom testamentariskt förordande och arvsrätt. Se NJA 2001 s. 59.

⁶⁸NJA II 1933 s. 119 och 565. Lind och Walin, *kommentar till ärvdabalken kap 1 §*.

⁶⁹Jfr NJA 1993 s. 34.

Enligt lagberedningen är det endast andel i dess helhet eller till viss kvotdel, som har ansetts kunnat överlåtas eller utmätas.⁷⁰ Däremot kan andel i viss tillgång som ingår i förmögenhetsmassan inte ansett kunna vara föremål för utmätning.⁷¹ I rättsfall NJA 1963 s. 57 framför HD att avstående från ett visst belopp, inte leder till att mottagaren blir dödsbodelägare. Uppfattningen bekräftas vidare i rättsfall NJA 2001 s. 59. Rättsfrågan berörde delvis avstående från testamentslott och HD bekräftar att hela eller en kvotdel av en andel i dödsbo kan överlåtas, varpå förvärvaren inträder i överlåtarens ställe som dödsbodelägare.⁷² Om avståendet avser hela testamentslott, är testamentstagaren inte längre delägare i boet.

Eftersom det inte görs någon åtskillnad mellan avstående och överlåtelse, torde en överlåtelse till visst belopp få samma verkan, nämligen att mottagaren inte blir dödsbodelägare. Vid avstående från ett visst belopp eller en viss sak, skulle mottagaren kunna likställas med legatarie som inte samtidigt förvärvat en andel i dödsboet. Härtill kan nämnas att legatarie, som innehar legat (dvs. fordringsanspråk gentemot dödsboet), torde enligt allmänna avtalsrättsliga regler också kunna överlåta sin fordringsrätt till den bestämda egendomen.

Det finns fall när delägare saknar rätt att fritt förfoga över sin andel, bl.a. när delägaren är försatt i konkurs, varvid konkursförvaltaren övertar förvaltningen eller när delägare avlider och den avlidne delägarens dödsbo inträder som delägare.

4.1.2 Rättsverkningar av andelsöverlåtelse

Genom överlåtelse inträder någon annan in i delägarens ställe, såväl det inre förhållandet (delägare emellan) som det yttre förhållandet (gentemot tredje man).⁷³ Om andel i dödsbo överlåts i sin helhet, övergår rättigheterna som delägarskapet är

⁷⁰Se NJA 1914 s. 73 och NJA 1972 s. 512.

⁷¹Jfr NJA 1989 s. 342. Utmätning ansågs inte kunna ske av delägares andel i viss tillgång i boet. Överlåtelse av andelsrätt kan däremot inte ges sakrättslig verkan gentemot dödsboets borgenärer eller övriga delägare. Se vidare NJA 1909 s. 306 och NJA 1954 s. 177.

⁷²Jfr NJA 2001 s. 59, utdrag ur HD:s domskäl; ”*Den som är dödsbodelägare har rätt att förfoga över sin andel i boet eller en kvotdel av denna genom överlåtelse. Den som förvärvat andelen eller kvotdelen träder då in som dödsbodelägare i stället för eller vid sidan av överlåtaren.*”

⁷³NJA II 1933 s. 565 och Walin och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 1 §*.

förbundet med på förvärvaren. Vad gäller det inre rättsförhållandet så innebär det att den ursprungliga delägaren upphör att vara delägare och förvärvaren som erhåller förvaltningsbefogenheterna, får ekonomiskt tillgodogöra sig vad andelens värde motsvarar invid skifte och ansöka om förordnande av bouppteckningsman.

Beträffande det yttre rättsförhållandet så medför förvaltningsbefogenheten att förvärvaren får behörighet att företräda boet utåt och binda boet gentemot tredje man. Med hänsyn till tredje mans intresse framhåll dock betydelsen av bouppteckningens inverkan på eventuella rättshandlingar som den tidigare delägaren ingår. Om andelen är överlåtten till ny ägare, men tredje man ingår en rättshandling med den som enligt bouppteckningen är delägare (och är tidigare delägare), medför det att boet blir bundet om tredje man var i god tro.⁷⁴

Sammanfattningsvis kan konstateras att den civilrättsliga bedömningen om rättsföljden inte gör skillnad mellan överlåtelse och avstående av andel i dödsbo. Med hänvisning till förarbeten och rättspraxis står det klart att överlåtelse eller avstående ifrån hela eller till viss kvotdel av andelen i dödsbo, medför att mottagaren inträder såsom dödsbodelägare i överlåtarens ställe. För det fall överlåtelsen endast avser ett visst belopp, blir mottagaren emellertid inte dödsbodelägare. Det innebär dock inte att delägare med sakrättsligt skyddad verkan, kan överlåta viss tillgång i boet som belöper eller kommer att belöpa på delägarens lott.⁷⁵ Andel i viss tillgång kan inte heller bli föremål för utmätning.⁷⁶

4.1.3 Sakrättsliga verkningar av andelsöverlåtelse

En förutsättning för omsättning av andelsrätter ska ligga till grund för ett affärsmässigt intresse, är att omsättningen kan skyddas vid godtrosförvärv. Därför är det också av intresse att utreda vilka sakrättsliga verkningar överlåtelsen kan nå. Förvärvaren måste kunna uppnå sakrättsligt skyddad rätt till den förvärvade andelen i framtida konflikt med tredje man. Exempelvis kan det röra sig om en situation när

⁷⁴Jfr 18 kap 4 § 1 st ÄB.

⁷⁵Walén och Lind, *kommentar till ärvdabalken 18 kap 1 §*.

⁷⁶Se NJA 1909 s. 306, jfr NJA 1954 s. 177.

överlåtaren saknat rätt att förfoga över andelen eller andelen har överlåtits till två parter (tvesala).

Det förefaller så vara, att delägare enligt allmänna rättsregler, ensam kan disponera över sin enskilda andelsrätt i kvarlåtenskapen med full sakrättslig verkan. Eftersom besittningsrätt inte kan åstadkommas genom tradition, kommer undersökningen att utgå ifrån principen om denuntiation i en analog tillämpning av 31 § SkbrL. Med denuntiation avses att överlåtaren underrättar gäldenären om överlåtelsen med verkan som ersätter traditionskravet. Att avtalet om överlåtelse som ensam rättshandling, inte har givits full sakrättslig verkan anses bereda viss garanti för överlåtarens borgenärer.⁷⁷ Paragrafen tillämpas visserligen på överlåtelser av enkla skuldebrev och frågan är om en analog tillämpning är möjlig på en andelsrätt i dödsbo. Denuntiationsprincipen har fått en mer vidsträckt användning utanför skuldebrevslagens direkta tillämpningsområde. Det förekommer en betydande analog tillämpning av principen även vid överlåtelse av andra fordringar än vad som ankommer enkla skuldebrev.⁷⁸

Vad gäller andelsrätter i andra juridiska personer så kan andelen överlåtas, i vart fall vad gäller delägarens ekonomiska anspråk gentemot den juridiska personen.⁷⁹ Avseende överlåtelsen av andelsrätter, framhåller förarbetena att den uppfattning som i doktrinen framhåller att en analogisk tillämpning av skuldebrevslagens denuntiationsprincip på juridiska personer (handelsbolag och ekonomisk förening), också har bekräftats rättspraxis⁸⁰ Vad gäller andelsrätt i dödsbo uttalas även att dessa andelsrätter i detta avseende likställs med vad som gäller för handelsbolag och ekonomiska föreningar.⁸¹

För vad som gäller vid överlåtelse av enskild andelsrätt i dödsbo blir härtill några avgöranden från HD av särskilt intresse; nämligen i fråga om en överlåtelse av andel i dödsbo kräver denuntiation för att uppnå sakrättsliga giltighet. Enligt rättsfallet

⁷⁷Walín och Herre, *kommentar skuldebrevslagen 31 §*.

⁷⁸Walín och Herre, *kommentar till skuldebrevslagen 31 §*.

⁷⁹I bolagsförhållande kan det förmögenhetsrättsliga anspråket som bolagsmannens andel utgör, överlåtas utan övriga bolagsmannens samtycke, jfr 2 kap 21 § 1 st HBL, Nial och Hemström, *Om handelsbolag och enkla bolag* s. 218.

⁸⁰Se SOU 1974:55 s. 219. Enligt NJA 1971 s. 66 har HD uttryckt att andel i bostadsrättsförening (lös egendom) erfordrar skuldebrevslagens denuntiationskrav till föreningen för sakrättslig verkan.

⁸¹Se SOU 1974:55 s. 219.

NJA 1972 s. 512 hade en överlåtelse (köp) av andelsrätt i ett dödsbo, ansetts kunna uppnå sakrättslig verkan först när den förordnade boutredningsmannen underrättats om överlåtelsen. Rättsfrågan i målet var om överlåtelsen utgjorde hinder för utmätning av andelen för överlåtarens skuld. Eftersom underrättelse om överlåtelsen till dödsboet ägde rum först efter utmätningen, ansågs överlåtaren därefter inte längre ha rätt att förfoga över andelen, varpå andelen utmättes.

Vidare i avgörande NJA 1993 s. 34 hade arvinge i dödsbo för avsikt att avstå sin rätt till arv, men eftersom arvingen inte kunnat påvisa att dödsboet underrättats om arvavståendet, ansågs det inte utgöra ett hinder för utmätning av andelen för arvingens skuld. HD anförde att ett arvsavstående kan erhålla sakrättsligt skydd mot utmätning, men då krävs att arvingen underrättar dödsboet om arvavståendet. När ett dödsbo inte är avträtt till förvaltning av boutredningsman, ska underrättelse ske till övriga dödsbodelägare. Arvingen saknade därmed borgenärssydd eftersom erforderlig denuntiation inte hade skett. HD konstaterar även i detta rättsfall att rätten till arv är en förmögenhetsrättslig tillgång, och i förhållande till arvingens borgenärer betraktas avstående som en benefik rättshandling som kan jämföras med en gåva.

Med beaktande av följande rättsfallen är det troligen att en överlåtelse kan få sakrättslig verkan gentemot överlåtarens (delägarens) borgenärer genom denuntiera dödsboet om överlåtelsen.⁸²

⁸²Hellander, JT 1993/94, *Denuntiation beträffande avstående från arv*.

5. Några ytterligare reflektioner och kommentarer

5.1 Inledning

I detta kapitel diskuteras kring några ytterligare reflektioner och kommentarer berörande några av de tidigare behandlade frågorna, uppdelade mellan tre olika delar som avslutas med sammanfattade slutsatser som avser att besvara uppsatsens frågeställningar. Uppsatsen har identifierat rättsläget utifrån de rättskällor som framkommit under arbetet, dels gällande lagstiftning, dels dess bakomliggande motiv enligt förarbetena. Lagberedningens omfattande utredning har varit av stor betydelse för uppsatsens uppställda frågeställningar. I juridisk doktrin konstateras dödsboets juridiska person, delägarens andelsrätt och dess överlåtbarhet, utifrån olika perspektiv (sakrättens-, associationsrättens och obligationsrättens område), men i avsaknad någon närmare analys av uppsatsens behandlade område har vägledning till största del hämtats ifrån lagberedningens utredning. Det kan konstateras den uppfattning som alltjämt framhålls i doktrin, har sitt stöd i lagberedningens utredning ifrån år 1933.

Vad gäller rättspraxis, är underlaget synnerligen tunt. Rättsfall som berör förändringar i delägarkretsen, i den mening att delägaren själv låtit överlåta sin andel, är mycket få. De rättsfall som har identifierats, utspelar sig inte sällan långt tillbaka i tiden. Uppfattningen syntes inte förändrad med hänsyn till doktrin och dessa torde ändå kunna verka vägledande i nutida sammanhang. Frågan om andelens överlåtbarhet har inte varit föremål för prövning, rättsfrågan har istället varit att söka fastställa den rättsliga verkan en överlåtelse kan få. Det faktum att överlåtelser av andelsrätter inte är reglerat, hindrar inte andelsrätter ifrån att överlåtas enligt allmänna avtalsrättsliga regler. Stöd till denna uppfattning återfinns i lagberedningens ställningstagande, nämligen att andelsrätter i dödsbon ska kunna vara föremål för ekonomisk omsättning vilket också återspeglas i den bedömning som återfinns i rättspraxis, att förvärvaren av andelsrätt uppnår civilrättslig giltighet och sakrättslig rättsverkan för sitt fång.

5.1.1 Dödsboet som rättssubjekt

Dödsboets rättsliga ställning som juridisk person är återkommande fastslaget i lagstiftningen och är mer eller mindre en följd av egen rättshandlingsförmåga. Dödsboet som rättssubjekt kan med säkerhet betraktas som en *aldeles särskild rättsfigur* i den svenska rättsordningen, tillskriven egen rättskapacitet men karakteriserad av den begränsade rättshandlingsförmåga som ärvdabalken statuerar. Denna förvaltningsform är anpassad efter uppgiften, att förvalta en specifik förmögenhet, skild från arvsberättigade efterlevande, med syftet att likvideras. Den speciella förvaltningsform definierar dödsboet som en tillfällig verksamhet som existerar så länge tillgångarna inte är skiftade. Förvaltningen skulle möjligen kunna liknas vid ett likvidationsförfarande, eftersom den juridisk personen – dödsboet – uppkommer som ett tillfälligt rättssubjekt, enbart i syfte att utreda den avlidnes mellanhavanden. Förvaltningens ändamål karakteriseras också av de rättigheter och förpliktelser som denna rättsliga gemenskapen förvärvar. Det förefaller som att denna konstruktion först och främst är anpassad efter den praktiska funktion som förvaltande subjekt. Eventuella teoretiska problematiseringar har på sina håll inte givits någon närmare betydelse och det är kanske alldeles riktigt, men det ger ändå upphov till diverse intressanta frågor som tål att funderas över.

Vid arvlåtarens död, skildrar förarbetena hur den avlidnes förbindelse som rättssubjekt till sin efterlämnade egendom upphör. Att rättsförhållandet upphör vid arvlåtarens död är en naturlig följd. Vid samma tidpunkt uppkommer en juridisk person – dödsboet – som inte förvärvar egendomen efter den avlidna. Inte heller förvärvas egendomen vid denna tidpunkt av efterlevande arvsberättigade. Rättsövergången sker först vid skiftet när egendomen fördelas och överförs till nya rättsinnehavare. Det framstår teoretiskt sett, problematiskt att egendomen under den tid som förflyter mellan arvlåtarens död och skiftet, inte tillhör något rättssubjekt. Det vore mer tillfredställande att dödsboet förvärvade egendomen. Fråga är dock endast av teoretisk karaktär och lagberedningen tycks inte lägga någon vikt vid att närmare begrunda någon problematisering i detta avseende. Inte heller syntes den frågan föranleda något praktiskt hinder. Föreställning återknyter till den germanska åskådningen eftersom rätten till arv inträder omedelbart vid arvlåtarens dödsfall på grund av lag och förhåller sig tillsvidare principiell i förhållande till en självständig förmögenhetsmassa. Enskild delägare får därmed inte förrän vid skiftet sin

motsvarande förbindelse till egendomen som arvlåtaren haft dvs. äganderätt, nyttjanderätt m.m.

Att dödsboets rättsliga figur tillskrivits egen rättskapacitet, föranleder vissa likheter med andra associationsrättsliga rättssubjekt. Fastän förutsättningarna för när ett bolag anses föreligga är relativt lågt ställda, (i vart fall vad gäller enkelt bolag), är dödsboet uteslutet från att betraktas som en association. Det fordras en samverkan med ett gemensamt ändamål (inte sällan av ekonomisk karaktär) grundat på avtal mellan två eller fler personer. Den samverkan som föreligger under förvaltning i ett dödsbo är i allra högst grad verkan för ett gemensamt ändamål, synnerligen med ekonomiska incitament men för att återigen knyta an till den germanska åskådningen, är dödsboet inte sprunget ur ett frivilligt avtalsförhållande mellan delägarna, utan - *en påtvingad övergångsform*. Eftersom gemenskapen inte är grundat på ett frivilligt avtalsförhållande, utan endast grundar sig på arvsrätt, är dödsboet därför ingen association.

Delägarskapet kan visserligen anses påtvingat, eftersom det uppstår som en konsekvens av dödsfall, men det kan antas föreligga en negativ frihet, genom avsaknaden av tvångsmässigt delägarskap. Det ska nämligen framhåvas att det de facto står var delägare fritt att fransäga sig delägarskapet. Utgångspunkten torde dock vara att ett bolag endast föreligger när lagstiftningen ger stöd för det. I doktrinen konstateras att det finns vissa situationer när ett bolagsförhållande kan uppkomma i anslutning till dödsboet. Det kräver emellertid att delägarna tar in en utomstående person eller tillför ny egendom som inte tillhör boet, som antingen ska disponeras tillsammans av delägarna eller förvaltas gemensamt med boets egendom. I doktrinen återfinns ingen närmare analys i detta avseende. Utgångspunkten är där att enbart ett avtalsförhållande mellan delägarna inte föranleder att ett bolag föreligger (jfr avtal om sammanlevnad i oskiftat bo enligt 24 kap ÄB). Det fordras antingen att ny person tillkommer eller att ny egendom tillförs, vilket skulle göra att förutsättningar för ett enkelt bolag skulle vore för handen. En möjlig situation är exempelvis när delägarna kommer överens om att nyttja/disponera över viss egendom som inte ingår i boet till förmån för boets förvaltning eller när en ensam delägare före egen räkning ingår samverkansavtal med en utomstående person skulle ett enkelt bolag föreligga mellan delägaren och den utomstående. Ett enkelt bolag torde även föreligga om delägarna samfällt ingår

samverkansavtal med en utomstående person, då rättsförhållandet föreligger mellan dödsboet och den utomstående.

5.1.2 Delägarskapets medförda rättigheter

Delägarskap i dödsbon ger innehavaren förmögenhetsrättsliga rättigheter som kan indelas i olika kategorier; (I) det ekonomiska värdet, (II) utövning av befogenheter och (III) förpliktelser som de medbringa, samt (IV) disponerandet över rättigheterna.

Först och främst medför andelen att innehavaren har rätt att utfå det ekonomiska värdet som andelsrätten motsvarar vid arvsskiftet. Värdet är inte bestämt på förhand, utan förhåller sig principiellt till förmögenhetsmassan. Fastän delägarna har begränsat handlingsutrymme att tillföra boet ny gäld, står delägaren ändå en ekonomisk risk i det att värdet kan minska fram till tidpunkten för skiftet. Det är också möjligt att ytterligare fordringsanspråk från arvlåtarens borgenärer tillkommer under boets utredning. Delägarna har även möjlighet att påföra boet ny skuld om än med viss begränsning. Den nettobehållning som kvarstår verkar därvid som underlag för hur andelens värde bestäms; vilket får till följd att värdet kan fluktuera fram tills skiftet, eftersom värdet är beroende av boets gäld. Betalningsansvaret är begränsat till att omfatta kvarlåtenskapen. Delägarna är inte förpliktiga att personligen svara för arvlåtarens skulder.

Utövningen av delägens förvärvade rättigheter kan indelas i förvaltningsrätt och rätt att företräda dödsboet gentemot tredje man. Dödsboets delägare innehar behörighet att företa rättshandlingar för boets utredning, vård och avveckling samt därtill behörighet att företräda boet gentemot tredje man. Var delägars befogenheter är underordnat förvaltningens särskilda ändamål dvs. likvidation.

Att vara förvaltningsberättigad, innebär att dödsboets vård åligger delägarna som en rättighet och skyldighet att delta i boets förvaltning. Förvaltningen som åsyftar till att utreda boet, medför skyldighet att tillvarata samtliga rättsägares intressen i arvlåtarens egendom. Eftersom förvaltningen enligt huvudregeln utövas gemensamt, kräver varje vidtagen rättshandling enhällighet mellan delägarna. Följden blir att den enskilda delägaren innehar vad som kan betraktas som vetorätt gentemot övriga delägare och kan motsätta sig åtgärder. I det fallet skulle ändå

nödvändiga förvaltningsåtgärder som inte tål uppskov kunna vidtagas utan att samtycke erhålls.⁸³

Var delägare kan ensam företräda dödsboet gentemot tredje man, och ingå rättshandlingar som binder dödsboet. Som tidigare nämnt förutsätter det övriga delägares samtycke alternativt att enskild delägare innehar fullmakt ifrån övriga delägare. Delägarens handlingsutrymme för vilka rättshandlingar som kan företas för boets är begränsat till vad som ryms inom förvaltningen och dödsboets verksamhet enligt ÄB. Delägarna kan företa rättshandlingar som påför boet ny skuld, om det är ett led i boets utredning, vård eller förvaltning. Vart gränsen går är inte helt klart utan erfordrar en bedömning utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Dessutom är egendomens karaktär av väsentlig betydelse. En förmögenhet som inkluderar bolagsengagemang, fastigheter eller andra tillgångar torde kräva mer omfattande åtgärder för att bestå fram tills den nye rättsinnehavaren tillträder egendomen vilket i sin tur skulle belasta delägarna med mer omfattande förvaltningsplikt. Värdet av arvlåtarens egendom ska till största möjliga mån bevaras intakt. Om delägarna väsentligen åsidosätter sina förvaltningskyldigheter skulle det i det yttersta kunna leda till personligt skadeståndsansvar om förvaltningen medför att rättsägares intressen i boet ådras skada. Det skulle exempelvis kunna vara ett fall när en tillgång förverkas och går förlorad på grund av passivitet.

Vad gäller legatarier så intar de inte ställning som dödsbodelägare och erhåller varken de rättigheter eller förpliktelser som har redogjorts för enligt ovan. Legat innebär således endast en fordringsrätt gentemot dödsboet. Utövning av denna fordringsrätt, innebär att legatarie kan göra gällande anspråk mot dödsboet avseende viss bestämd egendom, objekt eller belopp, som denne fått tilldelat enligt förordnandet.

⁸³Jfr 18 kap 3 § ÄB.

5.1.3 Andelsrättens omsättningsbarhet

Det kan konstateras att andelsrätt i dödsbo är en förmögenhetsrättslig tillgång, lös egendom, som representerar en viss kvot i den oskiftade kvarlåtenskapen. Andelen vars värde är beroende av boets gäld är därmed växlande i förhållande till den nettobehållningen som kvarstår efter betalning till arvlåtarens borgenärer och kostnader för förvaltningsåtgärder under boets utredning. Andelens värde bestäms vid skiftet när andelen övergår till äganderätt till viss egendom som tillskiftats den enskilde dödsbodelägaren. Tillgången är omsättningsbar redan vid dess uppkomst vilket möjliggör tillgångens omedelbara realisation, för att utfå dess ekonomiska värde. Det är en konsekvens av att delägarens rätt uppstår omedelbart vid dödsfallet. Att andelsrätten motsvarar ett visst ekonomiskt värde, som innehavaren är berättigad att som innehavaren omedelbart är berättigad att tillgodogöra sig framstår obestridligt. Lagberedningens ställningstagande framhåller särskilt att delägarens möjlighet att ekonomiskt omsätta denna tillgång är av betydelse och andelsrättens omsättning bekräftas vidare av såväl i doktrin som rättspraxis.⁸⁴ Var delägare kan därmed ensam förfoga över sin andel med rättslig verkan, eftersom det varken krävs samtycke eller medverkan ifrån övriga delägare. Vid avsaknad av särskilda bestämmelser som reglerar överlåtelser av andelsrätter i dödsbon, tillämpas allmänna rättsgrundsatser på överlåtelsernas verkningar i privaträttsligt hänseende. Det görs därvidlag ingen skillnad i jämförelse med andra andelsrätter som likväl kan överlåtas.

Delägarens disposition förutsätter naturligtvis att delägaren innehar en oinskränkt förfoganderätt över andelen dvs. att överlåtare är berättigad delägare. Överlåtelse av oneröst slag kan ske genom avyttring mot vederlag, byte eller pantsättning. Rättshandlingar av benefik karaktär är företrädesvis gåva eller arvavstående som likställs med detsamma.⁸⁵ Andelen kan även utmätas eller bli föremål för exekution genom delägarens borgenärer.

⁸⁴Jfr NJA 1972 s. 512.

⁸⁵Jfr NJA 1993 s. 34.

Vad gäller den rättsliga verkan som en överlåtelse medför, inträder förvärvaren in i delägarens ställe såsom dödsbodelägare. Lagberedningen uttrycker särskilt att det avser såväl i det inre- som det yttre rättsförhållandet vilket skulle innebära att om andelen överläts i helhet, upphör överlåtaren att vara delägare och förvärvaren förvärvar de rättigheter och förpliktelser som delägarskapet är förbundet med. Med hänsyn till lagberedningens utredning, får det förstås som att en överlåtelse inte bara medföra att förvärvaren erhåller det ekonomiska värdet av andelen, utan dessutom de övriga rättigheter respektive skyldigheter som de ursprungliga delägarna besitter. Överlåtelse sker inte med avseende enbart på den ekonomiska tillgången som andelen utgör, utan andelen skulle i sådant fall vara förbunden med delägarskapet i dess helhet. Det framstår som en avvikande föreställning att delägaren skulle kunna överlåta sin andel till utomstående, med den rättsliga verkan att förvärvaren också gives rätt att företräda boet och förvaltningsrätt, utan övriga delägares samtycke. Det finns härvid en avsevärd skillnad vad gäller den rättsliga verkan som överlåtelse av andelsrätt i dödsbon medför i jämförelse med överlåtelse av andelsrätter i andra juridiska personer. Exempelvis vad gäller överlåtelse av andelsrätt i handelsbolag, innebär det endast en överlåtelse av det ekonomiska värdet som andelen medför. Samtliga rättigheter och skyldigheter som den ursprungliga bolagsmannen innehar, medföljer inte att förvärvaren inträder i bolagsmannens förvaltnings- och företrädesrätt för bolaget. Överlåtelse av andelsrätt i handelsbolag innebär att förvararen endast erhåller rättighet att utfå det ekonomiska värdet som andelen motsvarar. För att förvärvaren ska kunna inträda som bolagsman och erhålla befogenheter, krävs att förvärvaren ingår bolagsavtal med övrig bolagsman. Vad gäller andelsrätter i dödsbon görs inte denna åtskillnad. Såväl rätten att utfå det ekonomiska värdet som rätt att företräda boet som förvaltningsrätt medföljer innehavet av andelsrätten.

Rättspraxis bekräftar vidare den föreställning om hur överlåtelse av hel eller kvotdel av andel i dödsbo, innebär att förvärvaren inträder i överlåtarens ställe som dödsbodelägare. I NJA 2001 s. 59 uttalar HD att förvärvaren vid en civilrättslig giltig överlåtelse inträder som dödsbodelägare i överlåtarens ställe. Rättsfallet behandlar visserligen frågan om ett arvavstående men HD uttalar explicit att civilrättsligt ska arvavståenden likställas med en överlåtelse. Bedömningen huruvida förvärvararen inträder som dödsbodelägare, gör härvid inte skillnad

mellan arvavstående eller sedvanlig överlåtelse. Lagberedningen gör härtill inte skillnad mellan överlåtelser av andelsrätter på grund av arvslott eller testamentslott, förvärvaren inträder som dödsbodelägare oavsett. Enligt NJA 1971 s. 587 måste dock testamentslott mottas av den berättigade för andelen ska betraktas som en förmögenhetsrättslig tillgång och kunna vara föremål för rättsliga dispositioner.

Delägaren har även möjlighet att överlåta visst belopp eller avstå ifrån visst belopp. Sådan överlåtelse medför således inte den rättsverkan att förvärvaren inträder som dödsbodelägare. Det framhålls i NJA 1963 s. 57 att avstående ifrån ett visst belopp inte leder till att mottagaren får ställning som delägare i boet.

Vad gäller de sakrättsliga verkningar av överlåtelse, förefaller det som att en analog tillämpning av denuntiationsprincipen i 31 § SkbL ersätter traditionskravet. Att avtal om överlåtelse som ensam rättshandling, inte har givits full sakrättslig verkan, kan antas bereda viss garanti för överlåtarens borgenärer även i detta avseende. I några avgöranden ifrån HD har en överlåtelse av andel i dödsbo fordras denuntiation för att uppnå sakrättslig giltighet. Enligt HD avgörande i NJA 1972 s. 512 skulle en överlåtelse av andel i ett dödsbo, uppnå sakrättslig verkan om den förordnade boutredningsmannen underrättats om överlåtelser. I NJA 1993 s. 34 hade arvinge i dödsbo för avsikt att avstå sin rätt till arv. Enligt HD skulle åter igen underrättelse, (i detta fall till dödsboet eftersom boutredningsman inte var förordnad), medföra att överlåtelser fick sakrättsligt skydd mot överlåtarens borgenärer.

I ovan nämnda avgöranden har rättsfrågan varit om en överlåtelse respektive ett arvavstående av andel i dödsbo utgjort hinder för utmätning av andelen för dödsbodeläggarens skuld. Uppfattningen som HD ger uttryck för tycks vara att vid erforderlig denuntiation, uppnår överlåtelser sakrättsligt skydd mot eventuella utmätningsborgenärer.

6. Sammanfattning och slutsatser

Sammanfattningsvis får rättsläget av dödsboet som rättssubjekt anses uppvisa en *alldeles särskild rättsfigur* i den svenska rättsordningen och karakteriserad av den begränsade rättshandlingsförmåga som ärvdabalken statuerar. Den förvaltningsform som givits dödsboet är anpassad efter dess enda uppgift – likvidation – vilket definierar dödsboet som en tillfällig verksamhet. De befogenheter som delägarskap i dödsbo är förbundet med, är vidare begränsat till att inrymmas inom boets utredning, förvaltning och senare avveckling.

Det står klart att delägarrens möjlighet att överlåta sin andelsrätt, följer av såväl lagberedningens utredning och efterföljande rättspraxis. De efterföljande civilrättsligt giltiga rättsverkan som överlåtelsen kan nå får anses vara obestridligt. Med hänvisning till förarbeten och rättspraxis på området, står det klart att en överlåtelse eller arvavstående ifrån hela eller kvotdel av andel i dödsbo, medför att förvärvaren inträder i överlåtarens ställe som dödsbodelägare. Detsamma gäller oavsett om arvsrätten grundar sig på arvslott eller testamentslott. Vidare förefaller det som att såväl det ekonomiska värdet som förvaltningsrätt samt rätt att företräda boet medföljer delägarskapet även vid en överlåtelse vilket innebär att förvararen erhåller samma rättigheter som skyldigheter som den ursprungliga dödsbodelägaren.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

Statens offentliga utredningar 1932:16 Förslag till lag om boutredning och arvskifte m.m. Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken.

Statens offentliga utredningar 1978:67 Nya bolagsregler m.m.

Proposition

Regeringens proposition 1979/80:143 Förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m.m.

Litteratur

Dotevall, Rolf, *Samarbete i bolag*, uppl. 3, Stockholm, 2015.

Hessler, Henrik, *Allmän sakrätt*, Stockholm, 1973.

Håstad, Torgny, *Sakrätt*, uppl. 5, Stockholm, 1995.

Karlgren, Hjalmar, *Studier över privaträttens juridiska personer och samfälligheter utan rättspersonlighet*, Göteborg, 1929.

Kleineman, Jan, *Juridisk metodlära: Rättdogmatisk metod*, uppl. 1, Lund, 2013.

Nial, Håkan, Hemström, Carl, *Om handelsbolag och enkla bolag*, uppl. 4, Stockholm, 2008.

Walín, Gösta, Lind, Göran, *Kommentar till ärvdabalken Del II (18–25 kap.) om boutredning och arvskifte*, version 6z JUNO, 2020-03-18.

Övriga källor

Tidskrifter

Hellander, Bo, *Denutiation beträffande avstående från arv*, JT 1993/94.

Karlgren, Hjalmar, *Recension av Håkan Nial: En bok om bolag*, SvJT 1956 s. 609.

Lohi, Tapani, *Saklegat och pantskuld*, SvJT 2012 s. 437.

Rättsfallsförteckning

NJA 1939 s. 434.

NJA 1963 s. 57.

NJA 1971 s. 109.

NJA 1993 s. 34.

NJA 2001 s. 59.